

Weten, doen en leren. Een proeftuinsonderzoek naar gebiedsgerichte opsporing (2021)

E. Bervoets, J. Broekhuizen, K. van den Akker en J. Landsman (Bureau Bervoets)

Politiekunde 113

Thema: 1.10 Opsporing

Doelstelling

De aanbeveling uit het onderzoeksrapport Horen, zien en zwijgen (PW97) om waar mogelijk met gebiedsgerichte opsporing meer en betere aanknopingspunten te realiseren voor de opsporing was aanleiding voor deze vervolgstudie. Het grootste verschil met het voorgaande onderzoek is dat nu heel nadrukkelijk is gekozen voor een praktijkonderzoek. Dit onderzoek moest de politie nog tijdens de looptijd op basis van terugkoppelingen in de gelegenheid stellen te leren, de gebiedsgerichte opsporing bij te stellen en samen met de onderzoekers op zoek te gaan naar wat (kennelijk) werkt.

Onderzoeksvragen:

Centrale vraag:

Hoe dragen gebiedsgerichte opsporing en de daarmee samenhangende samenwerking met externe partijen in de praktijk bij aan de informatiepositie van de politie, waaronder binnen hechte leefgemeenschappen?

Deelvragen:

1. Uit welke onderdelen bestaan de gebiedsgerichte opsporing en het samenwerken met externe partijen in de proeftuinen? Welke (deel)effecten worden beoogd? Zijn er verschillen in inrichting en beoogde hoofdeffecten tussen de proeftuinen? Op welke specifieke thema's richt de informatiepositie zich in de proeftuinen? (actieplan zoals bedoeld)
2. Lukt het de politie (en partners) in de proeftuinen om de actieplannen te realiseren? Hoe? Waarom wel/niet? (actieplan zoals uitgevoerd)
3. Zijn er tijdens de looptijd van het onderzoek veranderingen voor wat betreft de onderdelen, beoogde effecten, samenhang en de mate waarin het lukt om de beoogde strategie uit te voeren? Daarbij bekijken we of de veranderingen zijn terug te voeren op de terugkoppeling van de onderzoekers of andere oorzaken.
4. Wat zijn de voornaamste gevolgen die de realisatie van de gebiedsgerichte opsporing en de criminaliteitsbeheersing in de proeftuinen hebben? In welke mate worden de effecten bereikt? Is te bepalen welke processen (meer nabijheid, kennis van de bevolking, ontzuiling processen, criminaliteitsbeheersing) met name voor goede resultaten hebben gezorgd?
5. Wat zijn de belangrijkste lessen die tijdens het gezamenlijke zoekproject van onderzoekers en politieveld in de proeftuinen zijn geleerd? (o.a. wat werkt?)

Methoden van onderzoek

- Proeftuinsonderzoek

Samenvatting

Dit onderzoek is een vervolg op een eerdere studie naar de opsporingspraktijk in gesloten leefgemeenschappen ('Horen, zien en zwijgen'; Bervoets en Bruinsma, 2017). In hechte lokale samenlevingen blijkt 'gebiedskennis' - kennis over de lokale historie, normen en zeden - van doorslaggevend belang te zijn bij de opsporing van criminele activiteiten. De onderzoekers bevelen in dat onderzoek aan om sterker in te zetten op gebiedsgericht researchewerk. Hieronder verstaan zij opsporingsactiviteiten met een lokale oriëntatie (nabijheid,

gebiedskennis) in combinatie met ontschotting en samenwerking met externe partijen. Dit zou de opsporingsindicaties kunnen vergroten.

In het voorliggende vervolgonderzoek wordt bestudeerd hoe de aanbevolen gebiedsgerichte opsporing in de praktijk vorm gegeven kan worden en wat de effecten zijn. Gekeken wordt hoe gebiedsgerichte opsporing en de daarmee samenhangende samenwerking met externe partijen in de praktijk bijdragen aan de informatiepositie van de politie, waaronder binnen hechte leefgemeenschappen. Het onderzoek is uitgevoerd in een viertal wijken, de zogenaamde 'proeftuinen'. Er zijn wijken geselecteerd die verschillen naar mate van geslotenheid. De wijken zijn: Keizerslanden in Deventer (met een focus op informatievergaring rondom drugsproblematiek), Achterberg in Rhenen (ondermijning en jeugdproblematiek), Oudheusden in Heusden (drugsproblematiek) en Korte Akkeren in Gouda (woninginbraken en drugsproblematiek).

In de voorfase zijn open bronnen geanalyseerd (registratiecijfers, eerder onderzoek over het gebied), observaties verricht en interviews met direct betrokkenen en externe partners afgenomen. Vervolgens hebben onderzoekers samen met de politiemensen actieplannen opgesteld om de gebiedsgerichte opsporing verder te ontwikkelen en is de voortgang periodiek geanalyseerd aan de hand van interviews met betrokkenen.

Conclusies

Met name in Deventer hebben de acties in de 'proeftuin' geleid tot een sterke toename van opsporingsinformatie. In de andere gebieden was dit effect gering(er). De toename aan opsporingsindicaties is vooral het gevolg van een verbeterde informatiepositie van wijkagenten in de wijk en/of bij specifieke gemeenschappen. Ook een verbeterde informatie-uitwisseling met externe partners droeg hieraan bij. In de proeftuinen werd een tamelijk bewuste netwerkstrategie gevolgd, bedoeld om het externe netwerk uit te bereiden, de band aan te halen en opsporingsinformatie te verkrijgen. De recherche heeft bij dit netwerken met externe partners (nog) nauwelijks een rol. Externe partijen hebben nog niet altijd helder wat zij kunnen betekenen voor de opsporing en welke randvoorwaarden er zijn. De politie zelf (ook de recherche) heeft eveneens nog niet altijd scherp wat externe partijen kunnen betekenen. Toch wordt veel meer dan pakweg tien jaar geleden samen opgetrokken door politie en externe partners bij concrete casuïstiek.

Sinds de start van de proeftuinen hebben wijkagenten meer inbreng gekregen in de opsporing door het delen van gebiedskennis aan recherche. Hierbij blijven wijkagenten echter geregeld 'aan de oppervlakte'. Er wordt wel kennis over problematiek, sleutelfiguren (ook criminele subjecten) en algemene kennis over de bevolking (samenstelling bijvoorbeeld) gedeeld, maar veel minder over meer diepgaande kennis over buurtdynamiek en de leefwereld van bewoners. En die laatste twee categorieën zijn heel essentieel voor opsporing in gesloten gemeenschappen. Ook de (team)recherche is in de proeftuinen het 'blauw' intensiever gaan informeren. Bevinding is echter ook dat een echte samenwerking tussen recherche en basisteams slechts gering werd gerealiseerd. Vaak was 'capaciteit en tijdgebrek' een struikelblok. Maar ook cultuurverschillen tussen de recherche en blauw speelden een rol.

Ontschotten van de opsporing en het betrekken daarbij van blauw blijkt in dit onderzoek nog geen voldoende voorwaarde voor een betere informatie- en kennispositie. De zaaksgerichtheid, het ervaren tijdsgreep en de interne oriëntatie maken dat rechercheurs veelal geen taak voor zichzelf weggelegd zien op het vlak van nabijheid. Zelf gaan kijken, zelf rondvragen, zelf netwerken (online) onderhouden om zo aan opsporingsindicaties en gebiedskennis te geraken is voor hen niet vanzelfsprekend. Hoewel geen voldoende voorwaarde, is ontschotten wel cruciaal, want de lokale gebiedskennis en de kennis van externe partijen moeten bij de recherche komen en worden betrokken in zaken.

Het onderzoek levert tot slot een menukaart en een stappenplan op voor eenheden en basisteams die zelf aan de slag willen met gebiedsgerichte opsporing.